

Pravda ve fikci

David Lewis

Můžeme pravdivě říci, že Sherlock Holmes bydlel v Baker Street a že rád předváděl své mentální schopnosti. Nemůžeme pravdivě říci, že byl starostlivým otcem rodiny nebo že úzce spolupracoval s policií.

Bylo by hezké, kdybychom takové deskripce fikčních postav mohli brát v jejich běžném významu a připisovat jim tutéž subjekt-predikátovou formu, jako obdobným deskripcím postav ze skutečného života. Potom by věta „Holmes nosí cylindr“ i věta „Nixon nosí cylindr“ byly obě nepravdivé, neboť referent subjektového výrazu – fikční Holmes či skutečný Nixon – podle toho, jak se věci mají – postrádá vlastnost nošení cylindru, která je vyjádřena predikátem. Jediný rozdíl by byl v tom, že subjektové výrazy „Holmes“ a „Nixon“ mají referenty naprosto odlišného druhu: jeden fikční postavu a druhý skutečného člověka z masa a kostí.

Nebudu se ptát, zda může toto meinongiánské řešení fungovat. To udělal Terence Parsons.¹ Překonat obtíže, které vznikají, ovšem není jednoduchá záležitost. Za prvé, neexistuje snad nějaký docela dobrý smysl, podle něž Holmes je, podobně jako Nixon, skutečným člověkem z masa a kostí? Existují příběhy o činech superhrdinů z jiných planet, hobitech, meluzínách, nehmotných inteligencích a jiných ne-osobách. Jakou by ale bylo chybou řadit k nim Holmesovy příběhy! Narozdíl od Clarka Kenta a spol. je Sherlock Holmes pouze člověk – člověk z masa a kostí, bytost téže kategorie jako Nixon.

Zvažme též problém sboru. Můžeme pravdivě říci, že sira Josepha Portera, K.C.B.,² doprovází sbor jeho sester, sestřenic a tet. Aby to byla pravda, doména fikčních postav musí, jak se zdá, obsahovat nejen samotného sira Josepha, ale též spoustu fikčních sester, sestřenic a tet. Kolik ale – třeba pět tuctů? Ne, neboť nemůžeme pravdivě říci, že sbor má přesně pět tuctů členů. O jeho velikosti nemůžeme říci nic exaktního. Pak třeba máme fikční sbor, ale žádné jeho fikční členy, a tedy žádný počet členů? Ne, neboť o jeho velikosti něco pravdivého říci můžeme. Bylo nám řečeno, že sestry a sestřenice, dokonce bez tet, se počítají na tucty.

Meinongián by se neměl domnívat, že v popisech fikčních postav kvantifikuje přes všechny věci, o nichž si myslí, že existují, ať už fikční, či nefikční; ale nemuselo by pro něj být snadné říci, jak by měl být dosah kvantifikátorů omezen. Uvažme, zda můžeme pravdivě říci, že Holmes byl inteligentnější než kdokoli jiný, ať už před ním, či po něm. Je jistě v pořádku srovnávat ho s některými fikčními postavami, jako například Mycroftem či Watsonem; ale ne s jinými, jako například s Poirotem či „Logaritmikem“ Libbym.³ Může být v pořádku, pokud ho budeme srovnávat s některými ne-fikčními postavami, jako třeba s Newtonem a Darwinem; ale pravděpodobně ne s jinými, jako třeba s Conanem Doylem či Frankem Ramseyem. „Inteligentnější než kdokoli jiný“ znamenalo něco jako „inteligentnější než kdokoli jiný ve světě Sherlocka Holmese“. Obyvatelé tohoto „světa“ se rekrutují částečně z meinongiánské a částečně z ne-fikční domény, přičemž ani jednu nevyčerpávají.

Konečně nám meinongián musí říci, proč jsou někdy, i když ne vždy, pravdy o fikčních postavách odříznu ty od konsekvencí, které by měly implikovat. Můžeme pravdivě říci, že Holmes bydlel v Baker Street 221b. Doslechl jsem se,⁴ že jedinou budovou na Baker Street 221b, ať už tehdy či dnes, byla banka. Z toho neplyne, a jistě není pravda, že Holmes žil v bance.

Meinongiánova cesta je obtížná a v tomto článku budu zkoumat jednodušší alternativu. Neberme naše deskripce fikčních postav v jejich běžném významu, ale namísto toho je považujeme za zkratky za delší věty, začínající operátorem „v té a té fikci...“. Taková fráze je intenzionálním operátorem, který může být prefigován větě φ , aby utvořil novou větu. Potom ale může být prefigovaný operátor vypuštěn zkratkou, čímž nám zanechá něco, co zní jako původní věta φ , ale liší se smyslem.

Pokud tedy řeknu, že Holmes se rád předváděl, budete to brát tak, jako že jsem tvrdil zkrácenou verzi pravdivé věty „V příbězích o Sherlocku Holmesovi se Holmes rád předváděl“. Co se týče vložené věty „Holmes se rád předváděl“, bereme-li ji samu o sobě, aniž by byl intenzionální operátor explicitně přítomen či tiše předpokládán, můžeme ji ponechat běžnému osudu subjekt-predikátových vět s nedenotujícím subjektivním výrazem: automatická nepravda či nedostatek pravdivostní hodnoty, jak je libo.

O Holmesovi můžeme říci mnoho věcí, které jsou potenciálně mnohoznačné. Mohou, či nemusí být brány jako zkratky za věty s prefixem „v příbězích o Sherlocku Holmesovi...“. Kontext, obsah a zdravý rozum tuto mnohoznačnost obvykle v praxi vyřeší. Zvažme tyto věty:

Holmes bydlel v Baker Street.

Holmes bydlel blíže Paddingtonskému nádraží než nádraží Waterloo.

Holmes byl jenom člověk – člověk z masa a kostí.

Holmes skutečně existoval.

Kdosi žil mnoho let v Baker Street 221b.

Největší londýnský detektiv roku 1900 užíval kokain.

Všechny z nich jsou nepravdivé, bereme-li je jako neprefigované, jednoduše proto, že Holmes skutečně neexistoval. (Nebo alespoň některé z nich postrádají pravdivostní hodnotu.) Všechny jsou pravdivé, bereme-li je jako zkratky za prefigované věty. První tři by asi byly brány jako prefigované, takže se zdají být pravdivé. Zbylé by asi byly brány jako neprefigované, takže se zdají být nepravdivé. Věta

Žádný detektiv nikdy nevyřešil téměř všechny své případy.

by byla pravděpodobně brána jako neprefigovaná, a tedy pravdivá, přestože by byla nepravdivá, byla-li by brána jako prefigovaná.

Věta

Holmes a Watson jsou identičtí.

má být jistě brána jako prefigovaná, a tedy nepravdivá, což ale nijak nevyvrací systémy „free“ logiky,⁵ v nichž by byla považována za pravdivou, pokud by se brala jako neprefigovaná. (Ochotně připouštím, že některé pravdy o Holmesovi nejsou zkratkami prefigovaných vět a zároveň nejsou pravdivé pouze z toho důvodu, že jméno „Holmes“ nedenotuje. Například tyto:

Holmes je fikční postava.

Holmes byl Conanem Doylem odstraněn, ale poté znovu vzkříšen.

Holmesovi se dostalo kultovního uctívání.

Holmes symbolizuje věčnou lidskou žízeň po pravdě.

Holmes by nebyl potřeboval odposlechy, aby získal důkazy proti Nixonovi.

Holmes mohl vyřešit vraždy podle abecedy dříve než Poirot.

Nebudu zde mít co říci o vyhovujícím řešení těchto vět. Pokud se s nimi může meinongián vypořádat bez nějakých zvláštních úskoků, pak je to výhoda jeho přístupu před mým.)

Dvojznačnost prefigování vysvětluje, proč jsou pravdy o fikčních postavách někdy odříznu ty od svých zdánlivých konsekvencí. Předpokládejme, že máme argument (s nula či více premisami), který je platný v modálním smyslu, tedy že je nemožné, aby všechny premisy byly pravdivé a závěr nepravdivý.

$$\frac{\psi_1, \dots, \psi_n}{\therefore \varphi}$$

Zdá se pak být jasné, že získáme další platný argument, pokud prefigujeme operátor „ve fikci f ..“ jednotně každé premise a závěru původního argumentu. Pravda je v dané fikci uzavřena pod implikací.

$$\text{Ve } f, \psi_1, \dots, \text{ve } f, \psi_n$$

$$\therefore \text{Ve } f, \varphi$$

Pokud ale prefigujeme operátor „ve fikci f ..“ některým původním premisám a jiným ne, nebo pokud budeme brát některé, ale ne všechny premisy jako tiše prefigované, potom obecně nebude vyplývat ani původní závěr φ , ani prefigovaný závěr „ve fikci f , φ “. V úsudku, který jsme zvažovali dříve, byly dvě premisy. Premisa, že Holmes bydlel na 221b Baker Street, byla pravdivá pouze tehdy, pokud byla brána jako prefigovaná. Premisa, že jedinou budovou na Baker Street 221b byla banka, byla na druhou stranu pravdivá pouze tehdy, pokud byla brána jako neprefigovaná; neboť v příbězích tam nebyla žádná banka, ale obytný dům. Pokud tyto premisy bereme tak, jak bychom je přirozeně brali, tedy způsobem, který je činí pravdivými, nic z nich nevyplývá: ani neprefigovaný závěr, že Holmes žil v bance, ani prefigovaný závěr, že v příbězích žil v bance. Bereme-li obě premisy jako neprefigované, vyplývá neprefigovaný závěr, ale první premisa je nepravdivá. Bereme-li obě premisy jako prefigované, vyplývá prefigovaný závěr, ale druhá premisa je nepravdivá.⁶

Zbývá nám podívat se, co může být řečeno o analýze operátorů „v té a té fikci...“. Již jsem poznamenal, že pravda je v dané fikci uzavřena pod implikací. Takové uzavření je znakem operátoru relativní nutnosti, intenzionálního operátoru, který má být analyzován jako omezený univerzální kvantifikátor přes možné světy. Tak můžeme pokračovat následujícím způsobem: prefigovaná věta „Ve fikci f , φ “ je pravdivá (nebo, jak také budeme říkat, φ je pravdivá ve fikci f) tehdy a jen tehdy, když φ je pravdivá ve všech možných světech jisté množiny, přičemž tato množina je nějakým způsobem determinována fikcí f .

Jako první aproximací můžeme zvážit právě ty světy, kde se odehrává osnova (*plot*) fikce, kde nastává sled událostí, který odpovídá příběhu. Co je pravdivé v příbězích o Sherlocku Holmesovi, by tak bylo pravdivé ve všech těch světech, kde existují postavy, které mají ty vlastnosti, nacházejí se v těch vztazích a konají ty činy, které jsou připisovány v příbězích Holmesovi, Watsonovi a ostatním. (Zda by potom tyto postavy *byly* Holmesem, Watsonem a ostatními, je zapeklitá otázka, kterou musíme za chvíli zvážit.)

Domnívám se, že tento návrh není úplně správný. Za prvé je zde nebezpečí cirkularity. Dokonce i příběhy o Holmesovi, nemluvě o fikcích psaných v méně explicitním stylu, nemají v žádném případě formu přímočaré kroniky. Inteligentní a informovaný čtenář může samozřejmě odhalit osnovu a mohl by ji zapsat ve formě plně explicitní kroniky, pokud by se mu zlíbilo. Tato extrakce osnovy z textu ale nepředstavuje žádný triviální či automatický úkol. Možná toho čtenář dosáhne pouze tak, že pochopí, co je v příbězích pravdivé – tedy pouze tak, že uplatní své nevyslovené ovládnutí samotného pojmu pravdy ve fikci, který právě zkoumáme. Pokud je tomu tak, pak by analýza, která začíná tím, že nekriticky užívá pojmu osnovy ve fikci, mohla být poněkud neinformativní, i kdyby byla v posledku správná.

Druhý problém vyvstává z pozorování, která učinil Saul Kripke.⁷ Předpokládejme, že Conan Doyle opravdu napsal tyto příběhy jako čistou fikci. Prostě si je vymyslel. Nevěděl nic o nikom, kdo vykonal činy, které připsal Holmesovi, a dokonce ani nikde nesesbíral nějaké pokroucené informace, které by měly původ v nějaké takové osobě. Čistě náhodou tomu nicméně může být tak, že náš svět je jedním ze světů, kde se odehrává osnova příběhu. Možná existoval muž, o kterém Conan Doyle nikdy neslyšel a jehož aktuální dobrodružství náhodou pasovala na příběhy v každém detailu. Možná se dokonce jmenoval „Sherlock Holmes“. Nepravděpodobné, neuvěřitelné, ale jistě možné! Nyní zvažme jméno „Sherlock Holmes“, *jak je užito v příbězích*. Referuje toto jméno, jak je užité, k muži, o kterém Conan Doyle nikdy neslyšel? Jistě ne! Je irrelevantní, zda někteří lidé, mezi něž nepatří Conan Doyle, užívají toto homonymní jméno pro referování k tomuto muži. Mezi homonymy musíme rozlišovat právě tak, jako rozlišujeme jméno „Londýn“ (Anglie) a homonymní jméno „Londýn“ (Ontario). V našem světě není pravdivé, že jméno „Sherlock Holmes“, tak jak je užito v příbězích, k někomu referuje. Stále je ale pravdivé v příbězích, že toto jméno, tak jak je v těchto příbězích užito, k někomu referuje. Našli jsme tedy něco, co je pravdivé v příbězích, ale nepravdivé (za našeho nepravděpodobného předpokladu) v jednom ze světů, v němž se odehrává osnova příběhu.

Abychom se vyhnuli této obtíži, pomůže nám, když nebudeme o fikci uvažovat jako o něčem abstraktním, jako o nějaké řadě vět apod. Fikce je spíše příběh vyprávěný vypravěčem při konkrétní příležitosti. Může své historky vykládat u táborového ohně nebo může napsat rukopis a poslat ho svému vydavateli, ale v každém tomto případě se vyskytuje akt vyprávění příběhu. Různé akty vyprávění, různé fikce. Když Pierre Menard převypravuje *Dona Quijota*, nejedná se o tutéž fikci, jakou je Cervantesův *Don Quijote* – dokonce ani když jsou napsány stejným jazykem a shodují se slovo od slova.⁸ (Bylo by to nicméně jinak, pokud by Menard opsal Cervantesovu fikci po paměti; pak by naprosto nešlo o to, čemu říkám akt vyprávění.) Jeden akt vyprávění by nicméně mohl být vyprávěním dvou rozdílných fikcí: jednou neškodnou fantazií pro děti a cenzory, podruhé subverzivní alegorií současně vyprávěnou *cognoscendis*.

Vyprávění je předstírání. Vypravěč chce budit dojem, že vypráví pravdu o záležitostech, o nichž něco ví. Chce budit dojem, že mluví o postavách, které zná a ke kterým referuje v typických případech jejich vlastními jmény. Jeho příběh je ale fikce a ve skutečnosti tyto věci nedělá. Obvykle nemá jeho předstírání ani v nejmenším snahu někoho podvést, a ani on nemá pražádné úmysly podvádět. Hraje nicméně falešnou hru, užívá formu vyprávění známých faktů, ačkoli tak nečiní. Toto je nejzřejmější, když je fikce vyprávěna v první osobě. Conan Doyle předstíral, že je doktorem, který se jmenuje Watson a který publikuje pravdivé vzpomínky na události, jichž byl sám svědkem. Případ narativu ve třetí osobě ale není podstatně rozdílný. Autor chce budit dojem, že vypráví pravdu o záležitostech, o nichž se nějak dozvěděl, přestože není řečeno, jak se o nich dozvěděl. Proto existuje pragmatický paradox podobný kontradikci v narativu ve třetí osobě, který končí: „...a nezůstal nikdo, kdo by mohl vyprávět tento příběh.“

Navrhují, abychom vzali v úvahu ty světy, kde se tato fikce vypráví, ale vypráví se tam jako známý fakt spíše než jako fikce. Objevuje se zde akt vyprávění, stejně jako zde v našem světě; tam ale je tím, za co se zde falešně vydává: pravdivým vyprávěním o záležitostech, o nichž vypravěč něco ví.⁹ Náš svět takovým světem být nemůže; neboť pokud máme co do činění s fikcí, pak akt vyprávění v našem světě není tím, čím chce budit dojem, že je. Nezáleží na tom, zda se v našem světě bez autorova vědomí odehrává jeho osnova. Díky skutečnému Sherlocku Holmesovi by Conan Doyle nepředstíral o nic méně, pokud by o něm nikdy neslyšel. (Tento skutečný Holmes mohl mít svého skutečného Watsona, který vyprávěl skutečné příběhy o dobrodružstvích, jichž byl svědkem. Ale i kdyby jeho vzpomínky odpovídaly slovo od slova fikci Conana Doylea, nejednalo by se o tytéž příběhy o nic víc, než je Cervantesův *Don Quijote* tímž příběhem jako příběh Menardův. Tak by náš svět stále nebyl tím, kde jsou příběhy o Holmesovi – o *tomtéž* Holmesovi, o němž nám vypráví Conan Doyle jakožto o fikci – vyprávěny jako známý fakt.) Na druhou stranu každý svět, kde je tento příběh vyprávěn jako známý fakt spíše než jako fikce, musí patřit mezi světy, v nichž se odehrává osnova tohoto příběhu. Jinak by to, jak se odehrála, nemohlo být ani známo, ani by se o ní nedalo vyprávět.

Opírám se o pojetí mezisvětové identity příběhů; to je částečně záležitostí odpovídání slova slovu a částečně záležitostí mezisvětové identity (nebo možná nějakého vztahu protějšků) aktů vyprávění. Zde v našem světě máme fikci *f*, vyprávěnou v aktu vyprávění *a*; v nějakém jiném světě máme akt vyprávění pravdy o známých faktech *a*; příběhy vyprávěné v *a* a *a'* si odpovídají slovo od slova a tato slova mají stejný význam. Znamená to, že ten druhý svět je tím, kde je *f* vyprávěno jako známý fakt spíše než jako fikce? Ne nutně, jak ukazuje Menardův případ. Vyžadujeme též, aby *a* a *a'* byly stejnými akty vyprávění (nebo alespoň protějšky). Je to moc zlé? Jistě byste chtěli vědět víc o kritériích mezisvětové identity (či vztahu protějšků) aktů vyprávění, a to bych samozřejmě chtěl i já. Myslím si ale, že dostatečně chápeme na to, aby se nám vyplatilo pokračovat. Nevidím zde žádnou hrozbu cirkularity, neboť nevidím žádný způsob, jak využít pojmu pravdy ve fikci k tomu, aby nám pomohla s analýzou mezisvětové identity aktů vyprávění.

Předpokládejme, že ve fikci je užito jmen jako „Sherlock Holmes“. V těch světech, kde je tentýž příběh vyprávěn jako známý fakt spíše než jako fikce, tato jména skutečně jsou tím, čím chtějí budit dojem, že jsou: běžnými vlastními jmény existujících postav známých vypravěči. Zde v našem světě vypravěč pouze předstírá, že „Sherlock Holmes“ má sémantický charakter běžného vlastního jména. Nemáme vůbec žádný důvod se domnívat, že toto jméno, tak jak je užito zde v našem světě, skutečně takový charakter má. Tak jak ho užíváme, může být velmi nepodobné běžnému vlastnímu jménu. Ve skutečnosti může mít

vysoce nerigidní smysl, řízený převážně deskripcemi Holmesa a jeho činů, které najdeme v příbězích. Právě toto navrhuji: smysl jména „Sherlock Holmes“, jak ho užíváme, je takový, že pro každý svět w , kde jsou příběhy o Holmesovi vyprávěny spíše jako známý fakt než jako fikce, jméno ve w denotuje jakéhokoli obyvatele w , který hraje roli Sherlocka Holmesa. Součástí této role je samozřejmě to, že nese běžné vlastní jméno „Sherlock Holmes“. To ale ukazuje pouze to, že jméno „Sherlock Holmes“ je ve w užíváno jako běžné jméno, ne že je tak užíváno zde.^{10, 11}

Taktéž navrhuji, již ne tak přesvědčeně, že kdykoli nějaký svět w není jedním z těch světů, které jsme právě uvažovali, je smysl jména „Sherlock Holmes“, jak ho užíváme, takový, že mu nepřipisujeme žádnou denotaci ve w . Tak tomu je i v případě, že se obyvatelé w účastní osnovy příběhu. Pokud se nemýlíme v tom, že Conan Doyle vyprávěl příběhy o Holmesovi jako fikci, pak z toho vyplývá, že jméno „Sherlock Holmes“ zde v našem světě nedenotuje. Nedenotuje skutečného Sherlocka Holmesa, o němž Conan Doyle nikdy neslyšel, i kdyby takový existoval.

Dospěli jsme k návrhu, který nazvu ANALÝZA 0: *Věta ve formě „Ve fikci f , ϕ “ je pravdivá tehdy a jen tehdy, když ϕ je pravdivá v každém světě, kde je f vyprávěna jako známý fakt spíše než jako fikce.*

Je tato analýza správná? Existují lidé, kteří nám budou vždy neúnavně opakovat, že nemáme svou četbou vkládat do fikce nic, co tam explicitně není, a Analýza 0 bude sloužit tomu, aby zachycovala úzus těch, kdo takovou pozici zastávají v její nejextrémnější podobě. Nicméně si naprosto nemyslím, že takový úzus je běžný. Většina z nás se spokojí s tím, že čte fikci na pozadí dobře známých faktů, „vkládá četbou“ do fikce obsah, který tam explicitně není, ale který vychází současně z explicitního obsahu a faktálního pozadí. Analýza 0 toto pozadí ignoruje. Tím přivádí v úvahu příliš mnoho možných světů, takže toho nevyjde ve fikci dost jako pravdivého.

Tvrdím například, že v příbězích o Holmesovi bydlel Holmes blíže Paddingtonského nádraží než nádraží Waterloo. Jediný pohled na mapu ukáže, že jeho bydliště na Baker Street je Paddingtonskému nádraží mnohem blíže. Tato mapa však není součástí příběhů, a pokud vím, v příbězích samých se nikdy ani netvrdí, ani tyto příběhy neimplikují, že Holmes bydlel blíže Paddingtonu. Existují možné světy, v nichž jsou příběhy o Holmesovi vyprávěny jako známý fakt spíše než jako fikce, které se od toho našeho odlišují všemi možnými způsoby. Mezi nimi jsou světy, kde Holmes žije v Londýně, který je uspořádán velmi odlišně od Londýna z našeho světa, v Londýně, v němž je Holmesovo bydliště v Baker Street mnohem blíže nádraží Waterloo než Paddingtonu.

(Nedomnívám se, že taková geografická deformace musí těmto místům z jiných světů, které se tam nazývají „Londýn“ či „Paddington“, zabránit, aby byla se svými aktuálními jmenovci shodná či aby byla jejich protějšky. Pokud se ale mýlím, stále to není námitku proti mému tvrzení, že existují světy, kde jsou tyto příběhy vyprávěny jako známý fakt, ale kde je pravdivé, že Holmes bydlí blíže Waterloo než Paddingtonu. Stále nám totiž zbývá možnost považovat místní jména, tak jak jsou užita v příbězích, za fikční jména s nerigidním smyslem podobným tomu, jaký jsem již připsal jménu „Sherlock Holmes“. To by mimochodem znamenalo, že jméno „Paddingtonské nádraží“, jak se ho užívá v příbězích, nedenotuje aktuální nádraží tohoto jména.)

Podobně tvrdím, že v těchto příbězích je pravdivé, byť ne explicitní, že Holmes nemá třetí nosní díрку; že nikdy neřešil případ, v němž by se vrahem ukázal být fialový skřítek; že své případy vyřešil bez pomoci božského zjevení; že nikdy nenavštívil měsíce Saturnu; a že nosí spodky. Existují bizarní světy, kde jsou příběhy o Holmesovi vyprávěny jako známý fakt, ale kde jsou všechny tyto věci nepravdivé.

Striktně řečeno, je mylné usuzovat ze směsi faktických pravd a pravd ve fikci na závěry o pravdě ve fikci. Ze směsi prefigovaných a neprefigovaných premis nic neplyne. V praxi ovšem tyto omyly nejsou tak zlé. Faktuální premisy ve smíšeném usuzování mohou být součástí pozadí, na němž čteme fikci. Mohou se do fikce přenášet ne proto, že ve fikci je něco explicitního, co je činí pravdivými, ale spíše proto, že tam není nic, co by je činilo nepravdivými. V příbězích o Holmesovi například není nic, co by nám dávalo jakýkoli důvod k tomu, abychom vyloučili naše základní znalosti hrubých rysů Londýnské geografie. Změnu vyžaduje pouze pár detailů – zejména detaily, které se týkají Baker Street 221b. Posouvat nádražími či dokonce považovat jejich umístění za otevřenou otázku by bylo nežádoucí. Co je fakticky pravdivé o jejich umístění, je pravdivé také v příbězích. Není

žádnou chybou usuzovat z takových faktů na závěry o tom, co dalšího je v příbězích pravdivé.

Toto všechno jste již slyšeli. Usuzování na pravdu ve fikci je velmi podobné kontrafaktuálnímu usuzování. Činíme předpoklad v rozporu s fakty – co kdybychom škrtli touto zápalkou? V usuzování na to, co by se stalo v takové kontrafaktuální situaci, užíváme faktuální premisy. Zápalka je suchá, v okolí se vyskytuje kyslík, a tak dále. Neužíváme ale faktuální premisy naprosto svobodně, neboť některé z nich by padly za oběť přechodu z aktuality do představované kontrafaktuální situace. Neužíváme faktuální premisu, že v uvažovaném čase je zápalka v krabičce nebo že o vteřinu později měla pokojovou teplotu. Vzdalujeme se od aktuality tolik, kolik musíme, abychom dosáhli možného světa, kde se kontrafaktuální předpoklad stane pravdivým (a to může být docela daleko, pokud je předpoklad fantastický). Neděláme ale zbytečné změny. Udržujeme neměnné ty rysy aktuality, které nemusí být změněny v rámci minimálně rušivého způsobu, jak tento předpoklad učinit pravdivým. Můžeme bezpečně usuzovat z té části našeho faktuálního pozadí, která je tak zachována beze změny.

Dosud řešili různí autoři kontrafaktuální kondicionály právě načrtnutým způsobem. Detailní rozdíl mezi těmito řešeními nejsou pro naše současné účely důležité. Moje vlastní verze¹² je následující. Kontrafaktuál ve formě „Pokud by tomu bylo tak, že φ , potom tomu bude tak, že ψ “ je netriviálně pravdivý tehdy a jen tehdy, když se některé možné světy, kde jsou jak φ , tak ψ pravdivé, liší při bližší úvaze od našeho aktuálního světa méně, než jakýkoli svět, kde je φ pravdivé, ale ψ nepravdivé. Triviálně pravdivý je tehdy a jen tehdy, když φ není pravdivé v žádném možném světě. (Kvůli jednoduchosti opomím omezení dosažitelností.)

Vraťme se zpět k pravdě ve fikci a připomeňme si, že potíž s Analýzou 0 byla v tom, že ignoruje pozadí, a tudíž přivádí v úvahu bizarní světy, které se zbytečně liší od našeho aktuálního světa. Obecně bude fikce vyžadovat nějaké odchylky od aktuality, a to tím více, bude-li to fantastická fikce. Tyto odchylky od aktuality musíme ale držet pod kontrolou. Je chyba, nebo je přinejmenším výstřední, číst příběhy o Holmesovi tak, že by se mohly, navzdory tomu, co víme, odehrávat ve světě, kde detektivové se třemi nosními dírkami honí fialové skřety. Napravit to můžeme zhruba řečeno tak, že budeme výroky o pravdě ve fikci analyzovat jako kontrafaktuály. Pravdivé v příbězích o Sherlocku Holmesovi je to, co by bylo pravdivé, kdyby tyto příběhy byly vyprávěny spíše jako známý fakt než jako fikce.

Vyjádríme-li to ve shodě s mým řešením kontrafaktuálů, dostaneme ANALÝZU 1: *Věta ve formě „Ve fikci f, φ “ je netriviálně pravdivá tehdy a jen tehdy, když některé světy, kde je f vyprávěna jako známý fakt a φ je pravdivá, se při bližší úvaze od našeho aktuálního světa liší méně, než se liší jakýkoli svět, kde je f vyprávěna jako známý fakt a φ není pravdivá. Tato věta je triviálně pravdivá tehdy a jen tehdy, když neexistuje žádný možný svět, kde je f vyprávěna jako známý fakt.* (Prozatím odkládám zvážení triviálního případu.)

Občas mluvíme o *určitém* světě fikce. Říkáme, že v příbězích o Holmesovi je pravdivé to, co je pravdivé „ve světě Sherlocka Holmese“. To, že mluvíme tímto způsobem, by mělo naznačovat, že je správné uvažovat méně než všechny světy, kde se odehrává osnova příběhu, a dokonce i méně než všechny světy, kde jsou příběhy vyprávěny jako známý fakt. „Ve světě Sherlocka Holmese“ se stejně jako v aktuálním světě nachází Baker Street blíže Paddingtonského nádraží než nádraží Waterloo a neexistují tam fialoví skřeti. Přirozeným jazykem se však nelze řídit do té míry, že bychom se domnívali, že můžeme nějakým způsobem vydělit jediný ze světů, kde jsou příběhy vyprávěny jako známý fakt. Je svět Sherlocka Holmese světem, kde má Holmes v okamžiku, kdy potká Watsona, na hlavě lichý nebo sudý počet vlasů? Jakou krevní skupinu má inspektor Lestrade? Je absurdní se domnívat, že tyto otázky o světě Sherlocka Holmese lze zodpovědět. Nejlepší vysvětlení je, že svět Sherlocka Holmese je víc, a že tyto otázky mají různé odpovědi v různých těchto světech. Pokud můžeme přijmout, že některé ze světů, kde jsou tyto příběhy vyprávěny jako známý fakt, se od našeho světa liší co nejméně, pak toto jsou světy Sherlocka Holmese. Co je pravdivé napříč těmito světy, je pravdivé v příbězích; co je napříč těmito světy nepravdivé, je nepravdivé v příbězích; co je v některých světech pravdivé a v jiných nepravdivé, není ani pravdivé, ani nepravdivé v příbězích. Jakákoli odpověď na ty hloupé otázky, které byly vzneseny před chvílí, by bezpochyby spadala do této třetí kategorie. Ze stejného důvodu nemá sbor sester, sestřenic a tet sira Josepha Portera určitou velikost: má různé velikosti v různých světech *H.M.S. Pinafore*.¹³

Podle Analýzy 1 závisí pravda v dané fikci na kontingentních faktech. Nemám na mysli slabou možnost, že akcidentální vlastnosti fikce se mohou nějakým způsobem podílet na určení toho, ve kterých světech je tato fikce vyprávěna jako známý fakt. Spíše je kontingentní záležitostí to, které z těchto světů se od toho našeho liší více, které méně a které (pokud nějaké) nejméně. To proto, že je kontingentním faktem, vlastně *tím* kontingentním faktem, na němž všechny ostatní závisí – který z možných světů je naším aktuálním světem. Do té míry, do jaké se charakter našeho světa přenáší do světů Sherlocka Holmese, závisí to, co je v příbězích pravdivé, na tom, jaký je náš svět. Pokud by londýnská nádraží byla umístěna jinak, mohlo by být v příbězích pravdivé (a ne proto, že příběhy by potom byly rozdílné), že Holmes bydlel blíže k nádraží Waterloo než Paddingtonskému nádraží.

Tato kontingence je v pořádku, pokud pravda ve fikci závisí na dobře známých kontingentních faktech o našem světě, tak jako v příkladech, které jsem udával, abych motivoval Analýzu 1. Poněkud více zneklidňující je, když se ukáže, že pravda ve fikci závisí na kontingentních faktech, které nejsou tak dobře známé. V článku, v němž uveřejňuje málo známá fakta o pohybu hadů, argumentoval Carl Gans následujícím způsobem:

Ve „Strakatém pásu“¹⁴ vyřeší Sherlock Holmes záhadu vraždy tak, že ukáže, že oběť byla zabita Russellovou zmijí, která vyšplhala po provaze od zvonu. Holmes si ale neuvědomil, že Russellova zmije není škrtič. Tento had proto není schopen harmonikového pohybu a nemohl vyšplhat po laně. Bud' se tento had dostal k oběti jiným způsobem, nebo zůstává případ otevřen.¹⁵

Tato argumentace nám může připadat podezřelá. Pokud je ale správná Analýza 1, je správný i Gansův argument. V příběhu se nikde přímo neříká, že se Holmes nemýlil v tom, že had vyšplhal po provaze. Existují proto světy, kde jsou příběhy o Holmesovy vyprávěny jako známý fakt, kde se had dostal k oběti jiným způsobem, a kde to tedy Holmes zpackal. Podle všeho se tyto světy od toho našeho odlišují méně, než jejich rivalové, v nichž se Holmes nemýlil a kde je Russellova zmije schopna harmonikového pohybu po laně. Holmesova neomylnost samozřejmě nepředstavuje vyvažující podobnost s aktualitou; náš svět žádného neomylného Holmese neobsahuje.

Psychoanalýza fikčních postav poskytuje důležitější příklad. Kritik užívá (to, o čem se domnívá, že jsou) málo známá fakta o lidské psychologii jako premisy a usuzuje na závěry o mentálních stavech fikční postavy, ať už v dětství či dospělosti, které nejsou zdaleka samozřejmé. Podle Analýzy 1 je jeho postup oprávněný. Nelze-li najít vyvažující činitele, bylo by zvažování světů, v nichž neplatí málo známá psychologická fakta, zbytečnou odchylkou od aktuality.

Proti psychoanalýze fikčních postav byly vzneseny vážné námitky. Totéž by se stalo Gansovu argumentu, pokud by někoho zajímal. V těchto sporech zůstanu stranou a pokusím se vyhovět oběma stranám. Analýza 1, nebo něco jí velice blízkého, by měla zachycovat úzus Ganse a literárních psychoanalytiků. Najdeme alternativní analýzu, která by zachytila konfliktní úzus jejich oponentů. Nebudu se pokoušet říci, který úzus lépe napomáhá pochopení fikce a kritickému vhledu.

Předpokládejme, že se rozhodneme *contra* Gans a literární psychoanalytikové, že málo známá či neznámá fakta o světě jsou vzhledem k pravdě ve fikci irelevantní. Nevracejme se však k Analýze 0; není to naše jediná alternativa. Stále si uvědomujme, že je naprosto legitimní usuzovat na pravdu ve fikci z pozadí dobře známých faktů.

Musí se skutečně jednat o fakta? Zdá se, že pokud jsou málo známá či neznámá fakta irelevantní, pak jsou irelevantní i málo známé či neznámé chyby v souboru sdílených názorů, které jsou obecně považovány za fakta. Myslíme si, že všichni víme, že neexistují žádní fialoví skřeti, ale pokud jich skutečně pár bydlí ve skryté boudě poblíž jezera Loch Ness, a neví o nich nikdo, krom nich samých? Jakmile jednou odmítneme úzus daný Analýzou 1, zdá se být jasné, že ať už jsou v podivných koutech našeho aktuálního světa ukrytí jacíkoli fialoví skřeti, stále žádní neexistují ve světě Sherlocka Holmese. Posunuli jsme se k tomu, abychom pravdu ve fikci viděli jako produkt explicitního obsahu spolu s pozadím obecně převládajících přesvědčení.

Našich vlastních přesvědčení? Myslím si, že ne. To by znamenalo, že co je pravdivé ve fikci, se neustále mění. Gans se mohl ještě mýlit, ale mohlo by se eventuálně stát, že bude

mít pravdu o Holmesově chybě, pokud by jeho článek četlo dost lidí a dovědělo se, že Rusellova zmijie nemůže šplhat po provaze. Až by byla mapa viktoriánského Londýna konečně zapomenuta, přestalo by být pravdou, že Holmes bydlel blíže Paddingtonu než Waterloo. Zní to divně, ale pokud by šlo o to zjistit, co je pravdivé ve fikci, nebyl by učený historik v o nic lepší pozici než nevědoucí laik. To nemůže být správně. Co bylo ve fikci pravdivé v době, kdy byla poprvé vyprávěna, je v ní pravdivé navždy. Je to naše vědění o tom, co je ve fikci pravdivé, co může narůstat a ubývat.

To správné pozadí se tedy skládá z přesvědčení, která obecně převládala ve společnosti, kde fikce vznikla: přesvědčení autora a jeho zamýšleného publika. Těm faktualním premisám, které se nám zdály být přijatelné v usuzování o Sherlocku Holmesovi, se opravdu obecně věřilo ve společnosti, v níž příběhy vznikly. Každý zhruba věděl, kde jsou hlavní londýnská nádraží, nikdo nevěřil na fialové skřety, a tak dále.

Ještě jedna, poslední komplikace. Předpokládejme, že Conan Doyle skrytě věří ve fialové skřety; jelikož si myslí, že jeho přesvědčení nesdílí nikdo jiný, opatrně si ho nechává pro sebe, neboť se bojí posměšků. Především ve svých příbězích nenechal žádnou stopu svých přesvědčení. Předpokládejme též, že někteří z jeho původních čtenářů taktéž věřili ve fialové skřety. Vlastně předpokládejme, že každý, kdo tehdy žil, skrytě věřil ve fialové skřety a každý si myslel, že jeho přesvědčení nesdílí nikdo jiný. Potom je jasné (do té míry, do jaké může být něco jasné v takové divné situaci), že víra ve fialové skřety „obecně nepřevládá“ tím správným způsobem a že ve světech Sherlocka Holmesese stále neexistují žádní fialoví skřeti. Nazýváme přesvědčení *veřejným* v nějaké společnosti v nějaké době tehdy a jen tehdy, když ho více méně každý sdílí, více méně každý si myslí, že ho více méně každý sdílí, atd.¹⁶ Můžeme učinit závěr, že správné pozadí se skládá z přesvědčení, která jsou veřejná ve společnosti, kde fikce vznikla.

Jakožto určitou idealizaci přijmeme, že každé z veřejných přesvědčení ve společnosti je možné a že jsou tato přesvědčení vzájemně slučitelná. Poté můžeme společnosti připsat množinu možných světů, nazývanou *světy kolektivních přesvědčení* společnosti, obsahující přesně ty světy, kde se všechna veřejná přesvědčení stávají pravdivými. Pouze pokud má společnost neobvyklé štěstí, bude do této množiny patřit aktuální svět. Aktuální svět sice determinuje světy kolektivních přesvědčení společnosti, v níž vznikla fikce, ale poté z analýzy vypadne. (O jakou společnost se jedná a jaká v ní panují veřejná přesvědčení, jsou samozřejmě kontingentní záležitosti.) Zůstávají nám dvě množiny světů: světy, v nichž se fikce vypráví jako známý fakt, a světy kolektivních přesvědčení společnosti, v níž fikce vznikla. První množina dává obsah fikce; ta druhá dává pozadí převládajících přesvědčení.

Byla by chyba uvažovat jednoduše ty světy, které patří do obou množin. Fikce jsou obvykle v rozporu s alespoň některými veřejnými přesvědčeními společnosti. Mohu jistě vyprávět příběh, v němž se vyskytují fialoví skřeti, přestože v našich světech kolektivních přesvědčení žádní neexistují. Navíc ve společnosti, v níž fikce vznikla, se bude obvykle veřejně věřit, že příběh není vyprávěn jako známý fakt – vypravěči podvádějí zřídka –, a tudíž žádný ze světů, kde je příběh vyprávěn jako známý fakt, nemůže být světem kolektivních přesvědčení této společnosti. I když se tyto dvě množiny překrývají (fikce je přijatelná a autor ji vydává za fakt), budou se světy, které patří do obou množin, nejspíše lišit způsobem, který nemá nic společného s tím, co je pravdivé ve fikci. Předpokládejme, že příběh vypráví o zpackané loupeži v současnosti, a předpokládejme, že končí ve chvíli, kdy se na scéně objeví policie. Každý svět našich kolektivních přesvědčení, kde je tento příběh vyprávěn jako známý fakt, je svět, kde byla tato loupež úspěšně utajena; neboť mezi námi panuje veřejné přesvědčení, že taková loupež se nikdy nedostane do zpráv. Díky tomu ale není pravdou v příběhu, že tato loupež byla utajena.

Potřebujeme něco jako Analýzu 1, ale aplikovanou z hlediska světů kolektivních přesvědčení spíše než světa aktuálního. Pravdivé v příbězích o Sherlocku Holmesovi bude to, co by bylo pravdivé vzhledem k veřejným přesvědčením společnosti, kde fikce vznikla, pokud by byly tyto příběhy vyprávěny jako známý fakt spíše než jako fikce.

Vyjádríme-li to, dostaneme ANALÝZU 2: *Věta ve formě „Ve fikci f , ϕ “ je netriviálně pravdivá tehdy a jen tehdy, když kdykoli je w jedním ze světů kolektivních přesvědčení společnosti, kde vznikla f , pak se některé světy, kde je f vyprávěna jako známý fakt a ϕ je pravdivá liší od světa w při bližším zvážení méně, než jakýkoli svět, kde je f vyprávěna jako známý fakt a ϕ není pravdivá. Tato věta je triviálně pravdivá tehdy a jen tehdy, když nee-*

xistují žádné možné světy, kde je f vyprávěna jako známý fakt. Analýzu 2, či něco jí blízkého, nabízím oponentům Ganse a literárních psychoanalytiků.

Stručně zvažím dvě zbývající oblasti problémů a načrtnu strategie, jak se s nimi vyřadit. Nebudu nicméně nabízet vylepšené analýzy; částečně proto, že si nejsem úplně jistý, jaké změny učinit, a částečně proto, že Analýza 2 je už tak dost komplikovaná.

Řekl jsem, že pravda ve fikci je společným produktem dvou zdrojů: explicitního obsahu fikce a pozadí skládajícího se buď z faktů o světě (Analýza 1), nebo veřejných přesvědčení společnosti, kde vznikla fikce (Analýza 2). Možná existuje třetí zdroj, který také přispívá: přenos jiné pravdy ve fikci. Existují dva případy: intrafikční a interfikční.

Ve *Třígrošové opeře* jsou hlavní postavy proradná banda. Neustále podvádějí jeden druhého, pro zisk či aby unikli nebezpečí. Vystupuje tam též pouliční zpěvák. Ukáže se na scéně, zazpívá baladu o Mackie Messerovi a jde si po svém, aniž by někoho podvedl. Je to taky proradný chlapík? Explicitní obsah ho z něj nedělá. Skuteční lidé nejsou až tak proradní, a dokonce ani ve výmarském Německu se veřejně nevěřilo, že takoví jsou, pozadí ho z něj tudíž také nedělá. Přece je zde poměrně dobrý důvod říci, že je proradný: v *Třígrošové opeře* takoví prostě lidé jsou. Ve světech *Třígrošové opery* se každý, kdo byl podroben zkoušce, zachoval proradně, tento pouliční zpěvák je tam spolu s ostatními, takže by se bezpochyby projevil stejně, pokud bychom z něj viděli více. Jeho zrádná povaha představuje intrafikční přenos ze zrádných povah v příběhu Macheathe, Polly, Tigera Browna a ostatních.

Předpokládejme, že napíšu příběh o draku Sculchovi, krásné princezně, smělém princovi a já nevím o čem. Jedná se o zcela typický příklad tohoto stylizovaného žánru, až na to, že nikdy neřeknu, že Sculch chrlí oheň. Chrlí však oheň v mém příběhu? Nejspíše ano, neboť draci v takových příbězích oheň chrlí. Ale explicitní obsah z něj chrliče ohně nedělá. Nedělá ho z něj ani pozadí, jelikož ve skutečnosti a ve shodě s našimi přesvědčeními neexistují žádná zvířata, která chrlí oheň. (Mohlo by prostě být analytické, že nic není drak, dokud to nechrlí oheň. Předpokládejme ale, že jsem Sculche nikdy *nenazval* drakem; pouze jsem ho vybavil všemi standardními atributy draků kromě chrlení ohně.) Pokud takový Sculch chrlí oheň v mém příběhu, je to díky interfikčnímu přenosu toho, co je pravdivé o dracích v jiných příbězích.

Mluvil jsem o Doyleových příbězích o Holmesovi; ale příběhy o Holmesovi napsalo také mnoho dalších autorů. Tyto příběhy by bez interfikčního přenosu neměly valný smysl. Jistě je v těchto satelitních příbězích mnoho pravdivého ne kvůli explicitnímu obsahu satelitního příběhu samotného, ani kvůli tomu, že je to součástí pozadí, ale spíše proto, že se jedná o přenos z originálních příběhů o Holmesovi od Conana Doylea. Podobně budeme-li se namísto toho, abychom se ptali, co je pravdivé v celém korpusu příběhů o Holmesovi od Conana Doylea, ptát, co je pravdivé ve *Psu baskervillském*, najdeme bezpochyby mnoho věcí, které jsou pravdivé díky přenosu z ostatních Doyleových příběhů o Holmesovi.

Nakonec si všimnu triviální pravdivosti v nemožných fikcích. Nazvěme fikci *nemožnou* tehdy a jen tehdy, když neexistuje žádný svět, kde je vyprávěna jako známý fakt spíše než jako fikce. To se může stát jedním ze dvou způsobů. Za prvé může být nemožná osnova. Za druhé může možná osnova implikovat, že neexistuje nikdo, kdo by byl v takové pozici, aby mohl o příslušných událostech vědět či je vyprávět. Pokud je fikce nemožná druhým způsobem, pak by vyprávět ji jako známý fakt znamenalo vědět, co je v ní pravdivé, a vyprávět pravdivě něco, co implikuje, že jeho pravda nemůže být známa; a to je nemožné.

Podle všech tří mých analýz je v nemožné fikci naprosto všechno triviálně pravdivé. To vypadá zcela uspokojivě, pokud je tato nemožnost očividná: pokud máme před sebou fantastickou prózu o trápeních muže, který provedl kvadraturu kruhu, či ten nejhorší druh inkoharentního příběhu o cestování časem. Neměli bychom očekávat, že budeme mít netriviální pojem pravdy v očividně nemožné fikci, nebo bychom možná měli očekávat, že budeme nějaký mít pouze pod záminkou – kterou není třeba brát vážně –, že existují nemožné možné světy stejně jako možné možné světy.

Co ale dělat s fikcí, která není očividně nemožná, ale je nemožná pouze proto, že autor byl zapomnětlivý? Mluvil jsem o pravdě v příbězích o Sherlocku Holmesovi. Striktně řečeno jsou tyto příběhy (bereme-li je jako celek), nemožnou fikcí. Conan Doyle si v jednotlivých příbězích protiřečil, co se týče umístění Watsonova starého válečného zranění. Pořád ale nechci říci, že v příbězích o Holmesovi je pravdivé zkrátka cokoli!

Předpokládám, že abychom mohli říci, co je pravdivé v odpustitelně nemožné fikci, jako jsou příběhy o Holmesovi, měli bychom postupovat ve dvou krocích. Zprv bychom měli přejít od originální nemožné fikce k několika možným revidovaným verzím, které jsou co nejbližší originálu. Potom bychom měli říci, že v originální fikci je pravdivé to, co je pravdivé, podle jedné z našich analýz netriviální pravdy ve fikci, ve všech těchto revidovaných verzích. V příbězích o Holmesovi pak nebude pravdivé nic určitého o umístění Watsonova zranění. Jelikož je Conan Doyle umísťuje na různá místa, budou se různé revidované verze lišit. V příbězích ale bude alespoň pravdivé, že Watson byl zraněn jinde, než na levém palci u nohy. Conan Doyle umísťuje zranění na různá místa, ale nikdy ne tam. Žádná revidovaná verze tedy neumísťí zranění na levý palec u nohy, neboť to by změnilo příběh více, než vyžaduje konzistence.

Tyto revidované verze budou, podobně jako originální fikce, spojeny s akty vyprávění. Tyto revidované verze nebudou, jako originál, aktuálně vyprávěny buď jako fikce, nebo jako známý fakt. Existují ale světy, kde jsou vyprávěny jako fikce, a existují světy, kde jsou vyprávěny jako známý fakt.

I když není originální fikce docela nemožná, mohou se vyskytnout případy, v nichž bude lepší zvážit pravdu spíše v přiměřeně revidovaných verzích než v originální fikci. Mějme třísvazkový román z roku 1878. V prvním svazku se dozvíme, že v určitý den hrdina obědval v Glasgowě. Ve třetím svazku se ukáže, že totéž odpoledne se objevil v Londýně. Žádným jiným způsobem tyto romány nechtějí činit dojem, že se jedná o fantastický příběh o rychlých přesunech. Autor byl pouze nepozorný. Mohli bychom aplikovat naše analýzy přímo na román, tak jak je napsán, bez trivializace. Jelikož nejbližší světy, kde je tento román vyprávěn jako známý fakt, jsou světy s pozoruhodnými dopravními prostředky, nad výsledky užasne kdokoli – například náš zapomnětlivý autor –, kdo se nestaral o to, aby vypracoval přesný rozvrh hrdinových cest. Bylo by mnohem vstřícnější aplikovat analýzy místo na originální příběh na minimálně revidované verze, které hrdinovy cesty učiní proveditelnými pomocí dopravních prostředků, které byly k dispozici v roce 1878. To by bylo alespoň nejlepší, pokud by existoval způsob, jak to načasovat bez větších změn v osnově. Takový způsob ale existovat nemusí, a v tom případě je nejspíš pravda v originální verzi – přestože něco z ní může být překvapivé – to nejlepší, co můžeme najít.¹⁷

Přeložil Petr Stojan.

„Pravda ve fikci“ je překladem studie „Truth in Fiction“ otištěné původně v *American Philosophical Quarterly* 15, 1978, s. 37–46. Aluze děkuje časopisu *American Philosophical Quarterly* za svolení k otištění překladu. The publisher wishes to thank *American Philosophical Quarterly* for its permission to publish the Czech translation.

Poznámky:

- 1 V „A Prolegomenon to Meinongian Semantics“, *The Journal of Philosophy* 71, 1974, s. 561–580, v „A Meinongian Analysis of Fictional Objects“, *Grazer Philosophische Studien* 1, 1975, s. 73–86.
- 2 Jedná se o postavu z operety *H.M.S. Pinafore* or *The Lass that Loved a Sailor* A. Sullivana a W. S. Gilberta, která měla premiéru roku 1878. – *Pozn. překl.*
- 3 Jedná se o postavu z románu Roberta A. Heinleina *Metuzalémovy děti* (*Methuselah's Children*, New York, Gnome Press 1958. Česky: *Metuzalémovy děti*, přel. Filip Klausner, Praha, Wales 2006.) – *Pozn. překl.*
- 4 Doslechl jsem se též, že na této adrese nikdy žádný dům neexistoval. Co z toho je správné, nehraje roli.
- 5 Například systému, který podala Dana Scott, „Existence and Description in Formal Logic“ in: Ralph Schoenman (ed.), *Bertrand Russell: Philosopher of the Century*, London, Allen and Unwin 1967.
- 6 Až dosud pojetí, které jsem podal, následuje pojetí Johna Heintze, „Reference and Inference in Fiction“ (nepublikováno). [Vyšlo až po otištění Lewisova článku v *Poetics* 8, 1979, s. 85–99. – *Pozn. překl.*]
- 7 Stručně podaném v jeho dodatku k „Naming and Necessity“ in: Gilbert Hermann a Donald Davidson (ed.), *Semantics of Natural Language*, Dordrecht, Reidel 1972. [Samostatně ve slovenském překladu Augustína Rišky jako *Pomenovanie a nevyhnutnosť*, Bratislava, Kalligram

2002, dodatek na s. 174–182. – *Pozn. překl.*]; a ve větším rozsahu diskutovaném v nepublikované přednášce na konferenci pořádané na University of Western Ontario v roce 1973 a při jiných příležitostech. Mé názory se do jisté míry s těmi Kripkovými překrývají. I on zdůrazňuje to, co já nazývám mnohoznačností prefigování, a považuje vypravěče za někoho, kdo se účastní předstírání. Závěry, které z příslušného pozorování vyvozuje, se nicméně od těch mých velice liší.

8 Jorge Luis Borges, „Pierre Menard, Author of the *Quixote*“, in: *týž, Ficciones*, Buenos Aires, Sur 1944; anglický překlad New York, Grove Press 1962. [Česky in: *týž, Nesmrtelnost*, Praha, Hynek 1999, s. 111–119. – *Pozn. překl.*]

9 Existují výjimky. Někdy má vypravěč v úmyslu užívat směs pravd a lží o záležitostech, o nichž něco ví, či blouznění, které zkresleně zrcadlí události atp. Tolkien má explicitně v úmyslu být překladatelem a editorem Červené knihy Západní marky, starodávné knihy, kterou nějakým způsobem získal a o níž nějak ví, že je spolehlivým záznamem událostí. Nemá v úmyslu vydávat se za jejího autora, jinak by nepsal anglicky. (Sepsání Červené knihy několika hobity je opravdu v samotné Červené knize zaznamenáno.) Totéž bych měl říci o historickém románu psaném anglicky v první osobě, jehož vypravěčem je starověký Řek. Autor nepředstírá, že je samotným pravdomluvným vypravěčem, spíše předstírá, že je nějakým naším současníkem, který nějak získal příběh tohoto řeckého vypravěče, ví, že je tento příběh pravdivý, a podává nám ho v překladu. I v těchto výjimečných případech by se měly zvážít ty světy, kde je akt vyprávění skutečně tím, čím se chce jevit – blouzněním, spolehlivým překladem ze spolehlivého zdroje nebo čímkoli – zde v našem světě. Ve zbytku tohoto článku budu zmínky o těchto výjimečných případech vynechávat.

10 Docela podobné řešení fikčních jmen, které se od toho mého liší v tom, že dovoluje, aby byly aktuální a zamýšlené významy jména „Sherlock Holmes“ totožné, nabízí Robert Stalnaker, „Assertion“ (nepublikováno). [Publikováno později in: Peter Cole (ed.), *Syntax and Semantics 9*, New York, New York Academic Press 1978, s. 315–32; přetištěno in: Robert Stalnaker, *Context and Content*, Oxford, Oxford University Press 1999. – *Pozn. Překl.*]

11 Mnoho z nás nikdy tyto příběhy nečetlo, nemůže uvést ty deskripce, které z velké části řídí nerigidní smysl jména „Sherlock Holmes“, ale užívá tohoto jména v tom stejném smyslu jako největší expert z Baker Street Irregulars. [Jde o skupinu nadšených příznivců příběhů o Sherlocku Holmesovi. – *Pozn. red.*] V tom není problém. Kripkův obrázek kauzálního přenosu významu v článku „Totožnost a nutnost“ bude stejně dobře fungovat pro nerigidní smysl jako pro rigidní. Ignoramus užívá jména „Sherlock Holmes“ v jeho standardním nerigidním smyslu, pokud je (správným způsobem) převzal od někoho, kdo znal řídicí deskripce, nebo kdo je převzal od někoho jiného, kdo je znal, nebo... Kripkova doktrína rigidity nemůže být hájena bez pomoci jeho doktríny přenosu významu; přenos bez rigidity se na druhou stranu zdá být neproblematický.

12 Podaná v *Counterfactuals*, Oxford, Harvard University Press 1973.

13 Heintz („Reference and Inference in Fiction“) nesouhlasí; domnívá se, že pro každou fikci existuje právě jeden svět, který je třeba brát v úvahu, ale který je v nějakém ohledu neurčitý. Nevím, co dělat s neurčitým světem, pokud ho nepovažují za superpozici všech možných způsobů, jak tuto neurčitost vyřešit – nebo jednodušeji, za množinu určitých světů, které se odlišují v příslušných ohledech.

14 Původní příběh z roku 1892 nese název „The Adventure of the Speckled Band“. – *Pozn. překl.*

15 Carl Gans, „How Snakes Move“, *Scientific American* 222, 1970, s. 93.

16 Lepší definici veřejných přesvědčení pod názvem „společné vědění“ lze najít v mé *Convention*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press 1969, s. 52–60. Ten název byl nešťastný, neboť neexistuje žádná záruka, že se bude jednat o vědění, nebo že dokonce bude pravdivé. Viz též diskuzi „vzájemného vědění“ v Stephen Schiffer, *Meaning*, Oxford, Oxford University Press 1972, s. 30–42.

17 Děkuji všem svým přátelům a kolegům, kteří mi pomohli svými komentáři k předchozí verzi tohoto článku, děkuji též American Council of Learned Societies za podporu výzkumu. Zvláštní díky patří Johnu G. Bennettovi a Saulu Kripkovi za cenné diskuze.